

UDK: 343.281(497.11)

doi: 10.5937/crimen2003314D

PREGLEDNI ČLANAK

PRIMLJEN / PRIHVAĆEN: 19.05.2020. / 23.11.2020.

*Veljko Delibašić**

*Tijana Kostić***

POJEDINA SPORNA PITANJA U VEZI SA USLOVNOM OSUDOM

Apstrakt: U uvodnom delu se ističe da je uslovna osuda krivična sankcija koja se često primenjuje u Srbiji, kao i da se često menjaju odredbe kojima se ova sankcija reguliše, što sve zajedno nameće potrebu njenog konstantnog proučavanja. Zatim se ukazuje na njenu svrhu i uslove za njeno izricanje uz potenciranje izmena koje su nastale 2019, uz ukazivanje na pojedine probleme i objašnjenje kako bi se oni mogli rešiti. Posle toga se konstatuje da je moguće izreći uslovnu osudu samo ako je utvrđena kazna zatvora, odnosno da nije moguće izreći ovu sankciju ako je utvrđena novčana kazna. Onda se navode mogućnosti za opozivanje uslovne osude, a posvećena je pažnja i uslovnoj osudi sa zaštitnim nadzorom. Nakon toga se ukazuje na Zakonik o krivičnom postupku, koji kod instituta ročište za izricanje krivične sankcije ostavlja mogućnost javnom tužiocu da predloži izricanje uslovne osude uz utvrđivanje novčane kazne, što nije u skladu sa Krivičnim zakonikom. U zaključku se konstatuje da će novouvedena zakonska rešenja dovesti do smanjenja uslovnih osuda u strukturi krivičnih sankcija, ukazuje se na propuste zakonodavca koji se odnose na uslovnu osudu i daju se predlozi kako da se oni isprave.

Ključne reči: mere upozorenja, uslovna osuda, krivična sankcija, posebni postupci, izricanje sankcije.

UVOD

U prošlom veku kazna lišenja slobode je postala osnovni vid krivičnog pravnog reagovanja na najteža ugrožavanja pravom zaštićenih dobara izvršena od punoletnih uračunljivih lica. Međutim, jačaju i kritike takvog stanja, naročito sa stanovišta negativnog uticaja boravka osuđenih lica u kaznenim ustanovama. Javlja se i predlozi za ukidanje kazne lišenja slobode, ali takva zalaganja nisu naišla na odobravanje zato što društvo nije pronašlo odgovarajuću zamenu za tu kaznu. Međutim, zbog suviše česte primene kazne lišenja slobode već više od šezdeset godina su u krivičnim naukama prisutne ideje o potrebi uvođenja alternativa ka-

* Naučni saradnik, advokat iz Beograda, veljkodelibasic@mts.rs

** Advokat iz Beograda, info@tijanakostic.com

zni zatvora,¹ čime i uslovna osuda, kako „obična”, tako i ona sa zaštitnim nadzorom dobija na značaju.

„Osnovna karakteristika uslovne osude je težnja za postizanjem maksimalnih rezultata u suzbijanju određene vrste kriminaliteta uz minimalno angažovanje države.”² Kritikujući shvatanje koje glavni razlog za uvođenje i široko prihvatanje uslovne osude vidi u svesnoj težnji države ka humanizaciji krivičnih sankcija, Stojanović je osnovni cilj i suštinu uslovne osude formulisao tim rečima još u jednom svom ranijem radu,³ ističući da razlog za njeno široko prihvatanje i čestu primenu nije humanizacija sistema krivičnih sankcija, već njena efikasnost bez nekog naročitog angažovanja od strane države. Ona je prvobitno nastala kao zamena za kratkotrajne kazne lišenja slobode, ali je u praksi pokazala i niz drugih prednosti, što je uticalo da se prihvati u skoro svim zakonodavstvima.⁴ U Srbiji je ona do sada bila jedna od najčešće izricanih krivičnih sankcija, a uz to se relativno često menjaju odredbe kojima je regulisana (poslednji put je to učinjeno u decembru 2019), pa sve to nameće potrebu njenog stalnog proučavanja.

Ranija zakonska rešenja su eksplicitno propisivala da se može izreći uslovna osuda ako sud utvrditi kaznu zatvora ili novčanu kaznu, pa takvo rešenje poznaje Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije⁵ (član 53 stav 1), odnosno Osnovni krivični zakon⁶ (član 53 stav 1). Međutim, Krivični zakonik⁷ koji je donet 2005. a stupio je na snagu 1. januara 2006. propisuje mogućnost izricanja uslovne osude samo ako je utvrđena kazna zatvora (član 66 stav 1). Takvo rešenje je izazvalo određene dileme kako u teoriji tako i u praksi, po pitanju da li je prema Krivičnom zakoniku moguće da sud utvrdi samo novčanu kaznu a zatim izrekne uslovnu osudu. Ovo pitanje dodatno aktuelizuje i problematizuje činjenica da Zakonik o krivičnom postupku,⁸ kod instituta ročište za izricanje krivične sankcije, ostavlja mogućnost javnom tužiocu da sudu predloži da okrivljenom izrekne uslovnu osudu sa utvrđenom novčanom kaznom (član 512 stav 3). Takva situacija nameće potrebu da se zauzeme jasan stav, odnosno eksplicitno odgovori na pitanje da li je uopšte moguće izreći uslovnu osudu ako je sud utvrdio samo novčanu kaznu. To je osnovno pitanje kojim se autori bave u ovom radu, ali su pored toga razmotrena i druga relevantna pitanja kao što je svrha i uslovi za izricanje uslovne osude.

1 Đ. Ignjatović /2013/: Normativno uređenje izvršenja vanzavodskih krivičnih sankcija u Srbiji, *Crimen*, broj 2, Beograd, p. 144.

2 Z. Stojanović /2006/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, p. 240.

3 Up. Z. Stojanović /1977/: Uslovna osuda u novom Krivičnom zakonu SFRJ, *Glasnik advokatske komore Vojvodine* 1, Novi Sad, p. 25.

4 Z. Stojanović /2006/: *op. cit.*, p. 240.

5 „Službeni list SFRJ“ br. 44/1976, 36/1977, 34/1984, 37/1984, 74/1987, 57/1989, 03/1990, 38/1990, 45/1990 i 54/1990, „Službeni list SRJ“ br. 35/1992, 16/1993, 24/1994 i 61/2001.

6 „Službeni list SFRJ“ br. 44/1976, 36/1977, 34/1984, 37/1984, 74/1987, 57/1989, 03/1990, 38/1990, 45/1990 i 54/1990, „Službeni list SRJ“ br. 35/1992, 16/1993, 24/1994 i 61/2001, „Službeni glasnik RS“ br. 39/2003.

7 „Službeni glasnik RS“ br. 85/05, 88/05 i 107/05.

8 „Službeni glasnik“ br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014.

1. SVRHA I USLOVI ZA IZRICANJE USLOVNE OSUDE

U okviru opšte svrhe krivičnih sankcija (član 4 stav 2 KZ), svrha uslovne osude je da se prema učiniocu lakšeg krivičnog dela ne primeni kazna kad se može očekivati da će upozorenje uz pretnju kazne dovoljno uticati na učinioca da više ne vrši krivična dela (član 64 stav 2 KZ). Ovom merom se ostvaruje princip da je kazna krajnje sredstvo (*ultima ratio*), odnosno da ne treba primenjivati strože sankcije sve dok se opšta svrha krivičnih sankcija može postići blažom vrstom sankcije.

Svrha uslovne osude određuje se pomoću tri elementa a koji su istovremeno i uslovi za njenu primenu. To su: 1) da se uslovna osuda može izreći samo za lakše krivično delo, koje mora biti lakše kako *in abstracto*, tako i *in concreto*; 2) da je cilj uslovne osude da se izbegne primena kazne, što znači da uslovna osuda predstavlja alternativu kazni; 3) da je reč o učiniocu kod koga se može očekivati da će uslovna osuda dovoljno uticati da ubuduće ne vrši krivična dela, odnosno da se radi o učiniocu od koga se, s obzirom na njegovu ličnost, ranije ponašanje i okolnosti dela, to realno može očekivati.⁹

Postoje objektivni i subjektivni uslovi za izricanje uslovne osude. Objektivni su vezani za krivično delo, odnosno kaznu, dok su subjektivni vezani za učinioca. Uslovna osuda se može izreći kad je učiniocu utvrđena kazna zatvora u trajanju manjem od dve godine, pod uslovom da se ne radi o krivičnom delu za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od osam godina ili teža kazna. Kazna se prvo odmerava po opštim pravilima za odmeravanje kazne, a zatim utvrđuje u konkretnom slučaju i predstavlja glavni objektivni uslov za izricanje uslovne osude.¹⁰

Izmenama i dopunama Krivičnog zakonika¹¹ prošireni su subjektivni razlozi zbog kojih se ne može izreći uslovna osuda, tako da se ona sada ne može izreći ako nije proteklo više od pet godina od pravnosnažnosti osude kojom je učiniocu izrečena kazna zatvora ili uslovna osuda za umišljajno krivično delo. Ovde se postavljaju dva sporna pitanja. Prvo sporno pitanje je, zbog čega je kao ograničavajući faktor određena uslovna osuda za umišljajno krivično delo, a nije novčana kazna za umišljajno krivično delo. Imajući u vidu nespornu činjenicu da je novčana kazna ipak kazna, a samim tim stroža krivična sankcija od uslovne osude koja je mera upozorenja, što znači blaža krivična sankcija, bilo bi sasvim prihvatljivo da je zakonodavac, kao ograničavajući faktor, predvideo i novčanu kaznu za umišljajno krivično delo. Ovako, formalno gledano, imamo apsurdnu situaciju, ako je neko osuđen na kaznu (novčanu) može mu se izreći uslovna osuda, ali ako je osuđen na blažu krivičnu sankciju, meru upozorenja (uslovna osuda za umišljajno krivično delo), ne može. To bi moglo da se promeni, tako što bi i novčana kazna predstavljala ograničavajući faktor.¹²

9 Z. Stojanović /2015/: *Krivično pravo opšti deo*, Beograd, p. 323.

10 Z. Stojanović /2020/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, p. 333.

11 „Službeni glasnik RS“ br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

12 Kada se raspravlja o ovom problemu, svakako treba imati u vidu da dosta okrivljenih, ali i sudija, tužilaca i branilaca novčanu kaznu doživljavaju kao blažu sankciju od uslovne osude, rukovođeni činjenicom da se kod novčane kazne jednom prestacijom (plaćanjem) zauvek izvršava sankcija,

Drugo sporno pitanje se odnosi na rok od pet godina. Naime, postavlja se pitanje da li je ispravan stav da se rok od pet godina računa od pravnosnažnosti presude, kako je to eksplicitno propisano Krivičnim zakonikom¹³ ili bi bilo bolje rešenje da se taj rok računa od dana izdržane, zastarele ili oprostene kazne, odnosno od dana kada istekne vreme proveravanja kod uslovne osude. Po sadašnjem rešenju, hipotetički, uslovna osuda bi mogla da se izrekne i učiniocu koji je proveo deset ili više godina u zatvoru, čak i ako izvrši krivično delo prvi dan po puštanju na slobodu, jer je proteklo više od pet godina od pravnosnažnosti presude, što ne bi imalo kriminalnopolitičko opravdanje. Iz tog razloga, bilo bi bolje da se taj rok računa od izdržane, zastarele ili oprostene kazne, odnosno od dana kada je isteklo vreme proveravanja kod uslovne osude.

Pri odlučivanju da li će se izreći uslovna osuda, mora se voditi računa o njenoj svrsi, pri čemu se posebno uzima u obzir ličnost učinioca, njegov raniji život, njegovo ponašanje posle izvršenog krivičnog dela, stepen krivice i druge okolnosti pod kojima je delo učinjeno.

2. KAZNA KOJA SE PREMA KRIVIČNOM ZAKONIKU MOŽE UTVRDIRI PRILIKOM IZRICANJA USLOVNE OSUDE

Krivični zakonik¹⁴ iz 2005. propisuje da se uslovna osuda može izreći kad je učiniocu utvrđena kazna zatvora u trajanju manjem od dve godine,¹⁵ odnosno, za razliku od ranijeg rešenja iz KZ SRJ,¹⁶ ne navodi da se ona može izreći ako je utvrđena novčana kazna. Iz tog razloga trebalo bi da bude nesporno da se uslovna osuda može izreći samo ako je utvrđena kazna zatvora a ne i novčana kazna. Do ovakvog zaključka se lako dolazi, kako jezičkim tako i teleološkim tumačenjem.

Međutim, s obzirom na to da zakonodavac eksplicitno propisuje da se u slučaju da je utvrđena i kazna zatvora i novčana kazna, uslovna osuda može izreći samo za kaznu zatvora (član 66 stav 5 KZ), moglo bi se na prvi pogled pomisliti da se u situaciji kada je reč samo o novčanoj kazni ipak može izreći uslovna osuda.¹⁷ Takav stav se ne može prihvatiti, jer, pored toga što jezičko i teleološko tumačenje ne dozvoljavaju takvu mogućnost, zakonodavac kod opozivanja uslovne osude govori

dok kod uslovne osude, okrivljenom pretnja zatvorskom kaznom ostaje, u zavisnosti od dužine vremena proveravanja, od jedne do pet godina. Ova činjenica ostavlja prostora da se polemiše o stavu koji se zastupa u radu po tom pitanju.

13 „Službeni glasnik RS“ br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

14 „Službeni glasnik RS“ br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

15 U prvobitnom tekstu KZ Srbije (tj. do ZID KZ iz 2009. godine) za izricanje uslovne osude kao uslov je predviđao da je utvrđena kazna zatvora u trajanju do dve godine.

16 „Službeni list SFRJ“ br. 44/1976, 36/1977, 34/1984, 37/1984, 74/1987, 57/1989, 03/1990, 38/1990, 45/1990 i 54/1990, „Službeni list SRJ“ br. 35/1992, 16/1993, 24/1994 i 61/2001.

17 Tako smatra M. Maločić /2005/: Uslovna osuda – sužavanje primene, *Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo*, Zlatibor, p. 119.

isključivo o kazni zatvora, odnosno da će sud izreći jedinstvenu kaznu zatvora i za ranije i za novo krivično delo, uzimajući kaznu iz opozvane uslovne osude kao utvrđenu (član 67 stav 3 KZ). Iz ovakve formulacije, jasno je da je u opozvanoj uslovnoj osudi mogla biti utvrđena samo kazna zatvora.

Dakle, zajedno sa uslovnom osudom kojom je utvrđena kazna zatvora može se izreći i novčana kazna, koja se u tom slučaju izvršava. Uz uslovnu osudu može se izreći i kazna oduzimanje vozačke dozvole, ali ne bi bilo opravdano da se za isto krivično delo izreknu uslovna osuda i kazna rada u javnom interesu, što proizlazi iz svrhe te dve krivične sankcije i njihovog položaja u sistemu krivičnih sankcija.¹⁸

Na kraju treba reći i to da u zavisnosti od toga da li se preti novčanom kaznom ili kaznom zatvora, uslovna osuda bitno menja kvalitet, jer je ona mnogo efikasnija ako se preti kaznom zatvora, s obzirom na pojačani stepen zastrašivanja. Zato je kriminalnopolitički prihvatljivije rešenje po kome može da se uslovi samo kazna zatvora a ne i novčana kazna.¹⁹

3. OPOZIVANJE USLOVNE OSUDE

Postoje tri razloga za opozivanje uslovne osude. Sud može, a u određenim situacijama i mora opozvati uslovnu osudu zbog novog krivičnog dela, odnosno ako osuđeni u vreme proveravanja učini jedno ili više krivičnih dela. Sud će opozvati uslovnu osudu i ako posle njenog izricanja utvrdi da je osuđeni izvršio krivično delo pre nego što je uslovno osuđen, pod uslovom da oceni da ne bi bilo osnova za izricanje uslovne osude da se znalo za to delo. I na kraju, ako je uslovnom osudom osuđenom određeno ispunjenje neke obaveze, a on ne ispuni tu obavezu u roku određenom u presudi, sud može, pored drugih mogućnosti, opozvati uslovnu osudu i izreći kaznu koja je utvrđena u uslovnoj osudi.

Uslovna osuda se može opozvati u toku vremena proveravanja. U slučaju da osuđeni u vremenu proveravanja učini krivično delo koje povlači opozivanje uslovne osude, a to je presudom utvrđeno tek posle isteka vremena proveravanja, uslovna osuda može se opozvati najkasnije u roku od jedne godine od dana kad je proteklo vreme proveravanja. Ako osuđeni u određenom roku ne ispuni neku obavezu koju mu je sud odredio, sud može, najkasnije u roku od jedne godine od dana kad je proteklo vreme proveravanja, odrediti da se izvrši utvrđena kazna u uslovnoj osudi. Ista je situacija i ako se posle izricanja uslovne osude utvrdi da je osuđeni izvršio krivično delo pre nego što je uslovno osuđen, zbog čega ne bi bilo osnova za izricanje uslovne osude, odnosno i u tom slučaju uslovna osuda se može opozvati najkasnije u roku od jedne godine od dana kad je proteklo vreme proveravanja.

Ako sud odluči da za novo krivično delo ne opozove uslovnu osudu, već da opet izrekne uslovnu osudu, dužan je da utvrdi jedinstvenu kaznu zatvora po pravilima koja važe za odmeravanje jedinstvene kazne za krivična dela izvršena u sticaju, pri čemu će raniju kaznu uzeti kao utvrđenu. Takođe, odrediće se i novi rok

18 Z. Stojanović, M. Škulić, V. Delibašić /2018/: *Osnovi krivičnog prava, Krivično materijalno pravo, Knjiga I*, Beograd, p. 134.

19 I. Đokić /2007/: *Uslovna osuda, Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, I deo*, Beograd, pp. 192–193.

proveravanja koji počinje da teče od pravnosnažnosti nove presude. S tim u vezi može nastati problem ako je za ranije ili novo delo utvrđena kazna zatvora u trajanju od jedne godine i jedanaest meseci. Pošto kazna zatvora utvrđena u uslovnoj osudi mora biti manja od dve godine, to dalje znači da bi se tada, umesto principa asperacije, primenio princip apsorpcije, odnosno kazna zatvora od jedne godine i jedanaest meseci bi apsorbovala drugu kaznu. Naravno, mogao bi se braniti i stav da se u tom slučaju ne bi ni mogla izreći uslovna osuda, jer bi se primenom pravila za odmeravanje kazne za krivična dela u sticaju došlo do teže kazne od jedne godine i jedanaest meseci. Zakonodavac očigledno nije imao u vidu ovakvu situaciju, pa bi bilo dobro i ovo pitanje precizno regulisati kako u praksi ne bi došlo do problematičnih situacija.²⁰

4. USLOVNA OSUDA SA ZAŠTITNIM NADZOROM

Sud može odrediti da se učinilac kome je izrečena uslovna osuda stavi pod zaštitni nadzor za određeno vreme u toku vremena proveravanja (član 71 stav 1 KZ), koji obuhvata zakonom predviđene mere pomoći, staranja, nadzora i zaštite (stav2). Zakonodavac nije propisao neku posebnu svrhu uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, što znači da nema bitne razlike između uslovne osude sa zaštinim nadzorom i obične uslovne osude kada je reč o svrsi koja se želi postići. Ona je u suštini ista u oba slučaja, s tim što se kod uslovne osude sa zaštitnim nadzorom ona postiže uz preduzimanje određenih radnji prema uslovno osuđenom, jer se pretpostavlja da će se on uz odgovarajući nadzor na slobodi dovoljno popraviti da ne ponovi krivično delo, odnosno da nije sigurno da će se uzdržati od vršenja krivičnih dela ako bude prepušten sam sebi.²¹

Dakle, iako je u oba slučaja krajnji cilj da se bez primene kazne izvrši uticaj na učinioca da ne vrši krivična dela, kod uslovne osude sa zaštitnim nadzorom potrebno je i aktivno (dodatno) delovanje jer se ne radi o učiniocu kod kojeg se sa sigurnošću može očekivati da će sama pretnja kaznom biti dovoljna da ubuduće ne vrši krivična dela. Prilikom odlučivanja da li će se učinilac staviti pod zaštitni nadzor i koje će mu obaveze biti određene, težina krivičnog dela nije od presudnog značaja, već se u obzir uzima priroda učinjenog krivičnog dela i okolnosti pod kojima je izvršeno, uz ocenu da li će određena obaveza uz zaštitni nadzor pozitivno uticati na učinioca da ne učini krivično delo.²²

U zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja, a pre svega ponašanja osuđenog, vezano za zaštitni nadzor, sud nakon pravnosnažnosti presude može doneti jednu od sledećih pet odluka: 1) ako se u toku trajanja zaštitnog nadzora utvrdi da je ispunjena svrha ove mere, može zaštitni nadzor ukinuti pre isteka određenog vremena; 2) u slučaju da osuđeni kome je izrečen zaštitni nadzor ne ispunjava obaveze koje mu je sud odredio, može ga opomenuti; 3) ili može ranije obaveze zameniti drugim 4) ili produžiti trajanje zaštitnog nadzora u okviru vremena proveravanja, 5) ili opozvati uslovnu osudu.

20 Z. Stojanović /2020/: *op. cit.*, pp. 336–337.

21 I. Đokić: *op. cit.*, p. 196.

22 Z. Stojanović, M. Škulić, V. Delibašić /2018/: *op. cit.*, p. 136.

Postoji veliki jaz između zakonskih mogućnosti za izricanje uslovne osude sa zaštitnim nadzorom i stanja u praksi, jer u sistemu socijalne zaštite nisu izgrađeni potrebni mehanizmi, tako da ona nikada nije primenjena na adekvatan način.²³ Zbog teškoća oko kontrole obaveza koje se kod ove sankcije nameću učinioocu, ona se vrlo retko primenjuje, pa uz obrazloženje da ona nije opravdala razloge svog uvođenja, pojedini autori čak predlažu njeno ukidanje.²⁴ Međutim, ipak je bolje uložiti napor da se obezbede materijalni i kadrovski uslovi za izvršenje ove sankcije koja se u mnogim zemljama pokazala delotvornom, nego je jednostavno ukinuti.²⁵

Zakonom o izvršenju vanzavodskih sankcijam i mera²⁶ (čl. 34–37) propisan je način sprovođenja uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, o čemu se stara poverenik. Njegova dužnost je da odmah po prijemu odluke suda kojom je određena ova sankcija preduzme sve potrebne radnje za njeno izvršenje, uz obavezu da u roku od 15 dana od dana njenog prijema izradi program izvršenja zaštitnog nadzora. Protiv ovog programa osuđeni ima pravo prigovora u roku od tri dana od dana upoznavanja sa njegovom sadržinom. Ukoliko osuđeni ne prihvati izvršenje zaštitnog nadzora, kao i ukoliko ono ne otpočne u roku od 30 dana od prijema izvršne presude, poverenik je dužan da o tome odmah obavesti sud koji je odredio ovu sankciju.²⁷

Inače, uslovna osuda se ne može primeniti prema maloletniku, iako bi se ovom sankcijom mogli ostvariti određeni pozitivni efekti, naročito ako bi se ona izricala uz zaštitni nadzor. Postojeće rešenje je prihvatljivo jer za maloletnike i bez uslovne osude postoji raznovrstan i fleksibilan sistem krivičnih sankcija, koji omogućava izbor adekvatne sankcije. Uz to i sud ima obavezu da nadzire njihovo izvršenje uz mogućnost zamene već izrečene vaspitne mere drugom vaspitnom merom, što omogućava ostvarenje onih efekata koji bi se postizali uslovnom osudom sa zaštitnim nadzorom.²⁸

5. ROČIŠTE ZA IZRICANJE KRIVIČNE SANKCIJE

Ročište za izricanje krivične sankcije predstavlja uprošćenu i maksimalno skraćenu formu krivičnog postupka, koja se svodi na krivično sankcionisanje pod posebnim uslovima i bez održavanja glavnog pretresa, kada su ispunjeni određeni uslovi kako u pogledu težine krivičnog dela, tako i s obzirom na dokaze koji postoje u konkretnom slučaju.²⁹ Na ovom ročištu se ne izvode dokazi, već nakon kratkog

23 M. Škulić /2007/: *Alternative sanctions, some other measures and probations in the criminal law system of Republic of Serbia, Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, I deo*, Beograd, p. 212.

24 Takav stav zauzima Đ. Đorđević /2018/: *Kaznena politika sudova u Srbiji – izazovi i mehanizmi unapređenja, Organizacija pravosuđa i efikasnost sudske zaštite (evropski standardi i stanje u Srbiji) – krivičnopravni aspekt*, Zlatibor, p. 172.

25 Z. Stojanović /2020/: *op. cit.*, p. 345.

26 “Službeni glasnik RS”, br. 55/2014 i 87/2018.

27 I. Stevanović, N. Vujičić /2018/: *Rad u javnom interesu i uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom u Republici Srbiji i povrat (analiza uspešnosti primene iz ugla istraživača)*, *Crimen*, broj 3, Beograd, p. 274.

28 M. Škulić /2011/: *Maloletničko krivično pravo*, Beograd, p. 286.

29 Z. Stojanović, M. Škulić, V. Delibašić /2018/: *Osnovi krivičnog prava, Krivično procesno pravo, Knjiga II*, Beograd, pp. 401–402.

obraćanja stranaka sud odlučuje da li će izreći krivičnu sankciju. Takva mogućnost se izvodi iz kvaliteta dokaznog materijala i prihvatanja okrivljenog da se odrekne garancija koje pruža pravo na pravično suđenje. Odricanje od zaštite koju ovo pravo pruža mora biti slobodno i dato bez prinude, a potrebno je da bude i nedvosmisleno.³⁰ Iako je strankama data ograničena mogućnost da se izjasne, ipak se može konstatovati da je ovo ročište zasnovano na raspravnom modelu.³¹

Za krivična dela za koja se može izreći kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina javni tužilac može u optužnom predlogu staviti zahtev za održavanje ročišta za izricanje krivične sankcije (član 512 stav 1 ZKP). On će tako postupiti ako smatra da na osnovu složenosti predmeta i prikupljenih dokaza, a naročito usled hapšenja okrivljenog pri izvršenju krivičnog dela ili priznanja da je učinio krivično delo, održavanje glavnog pretresa nije potrebno (stav 2). Ako javni tužilac tako postupi može predložiti sudu, pored ostalih opcija, da okrivljenom izrekne uslovnu osudu sa utvrđivanjem novčane kazne do stoosamdeset dnevnih iznosa, odnosno do trista hiljada dinara i vremenom proveravanja do pet godina, ako je okrivljeni priznao da je učinio krivično delo za koje je propisana kazna zatvora do pet godina (stav 3 tačka 1), ili uslovnu osudu sa utvrđivanjem novčane kazne do stoosamdeset dnevnih iznosa, odnosno do trista hiljada dinara i vremenom proveravanja do tri godine, uz mogućnost stavljanja okrivljenog pod zaštitni nadzor, ako je okrivljeni učinio krivično delo za koje je kao glavna kazna propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine (stav 3 tačka 2).

Imajući u vidu činjenicu da Zakonik o krivičnom postupku³² eksplicitno dozvoljava javnom tužiocu da u navedenim situacijama predloži sudu da izrekne uslovnu osudu tako što će utvrditi novčanu kaznu, moglo bi se zaključiti da je to zaista i moguće. Međutim, imajući u vidu da Krivični zakonik ne dozvoljava takvu mogućnost, primat po tom pitanju svakako treba dati Krivičnom zakoniku, odnosno sud takav predlog javnog tužioca ne bi smeo da prihvati. S obzirom na to da bi ovakve situacije u praksi stvarale ne samo procene probleme, već i materijalnopravne, potrebno je ova dva zakona uskladiti tako što bi se izmenio Zakonik o krivičnom postupku, odnosno što bi se kod instituta ročište za izricanje krivične sankcije isključila mogućnost da javni tužilac predloži izricanje uslovne osude uz utvrđivanje novčane kazne.

ZAKLJUČAK

Iako je ranije zakonsko rešenje predviđalo mogućnost da se uslovnom osudom utvrdi novčana kazna, treba reći da takvo rešenje nema svoje kriminalnopolitičko opravdanje,³³ pa je dobro što se zakonodavac opredelio za rešenje po kome se može usloviti samo kazna zatvora, uz uslov da je utvrđena u trajanju manjem od dve godine. Iako ima mišljenja da se može utvrditi i samo novčana kazna a zatim izreći uslovna osuda, takav stav se ne može braniti valjanim argumentima jer je

30 G. P. Ilić i dr. /2012/: *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, p. 999.

31 S. Bejatović /2013/: *Pojednostavljene forme postupanja kao bitno obeležje reforme krivičnog procesnog zakonodavstva zemalja regiona, Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima*, Beograd, p. 27.

32 „Službeni glasnik“ br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014.

33 Z. Stojanović /2006/: *op. cit.*, p. 245.

zakonodavac eksplicitno propisao da se uslovna osuda može izreći ako je utvrđena kazna zatvora, odnosno, za razliku od ranijeg zakonskog rešenja, više se ne ostavlja mogućnost da se može izreći uslovna osuda ako je utvrđena kazna zatvora ili novčana kazna, kako je to ranije bilo. U prilog tvrdnji da se kod uslovne osude može utvrditi samo kazna zatvora, govore i odredbe o opozivanju uslovne osude, kod kojih se govori da će se izreći jedinstvena kazna zatvora i za ranije učinjeno i za novo krivično delo, pri čemu će se kazna iz opozvane osude uzeti kao utvrđena.

S tim u vezi, treba reći da je zakonodavac napravio propust kada je Zakonikom o krivičnom postupku, u određenim procesnim situacijama, kod ročišta za izricanje krivične sankcije (član 512 ZKP) ostavio javnom tužiocu, pored ostalih mogućnosti, i mogućnost da sudu predloži izricanje uslovne osude tako što će utvrditi novčanu kaznu. Pošto ovakvu sankciju ne predviđa Krivični zakonik, kojem se u ovoj situaciji mora dati primat, potrebno je da se izmeni Zakonik o krivičnom postupku i da se ova sporna odredba uskladi sa materijalnim zakonodavstvom, tako što bi se takva mogućnost isključila.

Najnovijim izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, sužena je mogućnost primene uslovne osude, tako što se ona više ne može izreći za dela za koja je propisana kazna zatvora osam godina ili teža kazna. S tim u vezi, treba imati u vidu činjenicu da se uslovna osuda često izricala za neka krivična dela za koja je propisan posebni maksimum kazne zatvora od osam godina (na primer, teška krađa), za koja, zbog novouvedenog ograničenja, to više neće biti moguće. Zato je realno očekivati da će se ubuduće smanjiti broj uslovnih osuda a povećati broj zatvorskih kazni u ukupnoj strukturi izrečenih krivičnih sankcija.³⁴

Takođe, uslovna osuda se ne može izreći učiniocu koji je osuđen na kaznu zatvora ili mu je izrečena uslovna osuda zbog umišljajnog krivičnog dela, ako od pravnosnažnosti presude nije proteklo više od pet godina. Imajući u vidu da je uslovna osuda, pa čak i kada je izrečena zbog umišljajnog krivičnog dela, mera upozorenja, odnosno blaža krivična sankcija od kazne, moglo bi se kao ograničavajući faktor propisati i izricanje novčane kazne za umišljajno krivično delo. Na kraju, treba reći i to da rok od pet godina ne bi trebalo računati od pravnosnažnosti presude. To u praksi može dovesti do apsurdne situacije, odnosno da se licu koje je izašlo sa izdržavanja kazne zatvora, gde je provelo više od pet godina (čak i više decenija), pa neposredno nakon toga izvrši krivično delo, može izreći uslovna osuda, što svakako nema kriminalnopolitičko opravdanje. Iz tog razloga, rok od pet godina bi trebalo računati od dana izdržane, zastarele ili oproštene kazne, odnosno od dana kada istekne vreme proveravanja kod uslovne osude, pa bi se to moralo izmeniti i u Krivičnom zakoniku.

LITERATURA

Bejatović S. /2013/: Pojednostavljene forme postupanja kao bitno obeležje reforme krivičnog procesnog zakonodavstva zemalja regiona, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima*, Beograd.

Dokić I. /2007/: Uslovna osuda, *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, I deo*, Beograd.

34 Z. Stojanović /2020/: *op. cit.*, p. 334.

- Đorđević Đ. /2018/: Kaznena politika sudova u Srbiji – izazovi i mehanizmi unapređenja, *Organizacija pravosuđa i efikasnost sudske zaštite (evropski standardi i stanje u Srbiji) – krivičnopravni aspekt*, Zlatibor.
- Ignjatović Đ. /2013/: Normativno uređenje izvršenja vanzavodskih krivičnih sankcija u Srbiji, *Crimen*, Beograd.
- Ilić G. P. i dr. /2012/: *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd.
- Maločić M. /2005/: Uslovna osuda – sužavanje primene, *Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo*, Zlatibor.
- Škulić M. /2007/: Alternative sanctions, some other measures and probations in the criminal law system of Republic of Serbia, *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, I deo*, Beograd.
- Škulić M. /2011/: *Maloletničko krivično pravo*, Beograd.
- Stevanović I., Vujičić N. /2018/: Rad u javnom interesu i uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom u Republici Srbiji i povrat (analiza uspešnosti primene iz ugla istraživača), *Crimen*, broj 3, Beograd.
- Stojanović Z. /1977/: Uslovna osuda u novom Krivičnom zakonu SFRJ, *Glasnik advokatske komore Vojvodine 1*, Novi Sad.
- Stojanović Z. /2006/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd.
- Stojanović Z. /2015/: *Krivično pravo opšti deo*, Beograd.
- Stojanović Z. /2020/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd.
- Stojanović Z., Škulić M., Delibašić V. /2018/: *Osnovi krivičnog prava, Krivično materijalno pravo, Knjiga I*, Beograd.
- Stojanović Z., Škulić M., Delibašić V. /2018/: *Osnovi krivičnog prava, Krivično procesno pravo, Knjiga II*, Beograd.

Veljko Delibašić*

Tijana Kostić**

CERTAIN CONTENTIOUS ISSUES RELATED TO THE SUSPENDED SENTENCE

SUMMARY

This paper addresses the issue of suspended sentence since it is a criminal sanction frequently applied in Serbia and statutory provisions regulating suspended sentence are also subject to frequent modification which altogether emphasizes the need of its continuous study. Within the general purpose of criminal sanctions, the purpose of a suspended sentence is to avoid imposing the sentence on an offender for a minor offence in cases when it can be reasonably expected that a warning with a threatened sentence shall suffice to prevent the offender from perpetrating other crimes. Suspended sentence can be granted only when the offender has been sentenced to less than two years imprisonment, however, on condition

* Research Associate, Attorney at Law (Belgrade), veljkodelibasic@mts.rs.

** Attorney at Law (Belgrade), info@tijanakostic.com.

(which was tightened in 2019) that the crime does not fall within the category of criminal offences for which an eight-year prison sentence (before it was 10 years) or longer can be delivered. Subjective reasons due to which suspended sentence cannot be granted have been also extended, so therefore, suspended sentence can be granted only if more than five years have elapsed from the time the judgment became final by which the offender was sentenced either to imprisonment or was pronounced a suspended sentence for a crime with premeditated intent. In view of the fact that a fine is still a form of punishment and, accordingly, a stricter criminal sanction than suspended sentence which is a non-custodial measure meaning a more lenient sanction, it would be quite acceptable if the legislator, as a limiting factor, also envisaged a fine for a crime with premeditated intent. As regards a five-year term calculated from the finality of judgment, a better solution would be that the period be calculated from the day of the sentence being served, prescribed or the day a pardon has been granted, i.e. from the day when the adherence monitoring period to probation conditions has expired. Furthermore, recently introduced statutory solutions would result in decrease in the number of suspended sentences in criminal sanctions structure. When it comes to suspended sentence supervision order, as it is rarely applied, it is necessary that minimum effort be invested in providing material conditions and human resources for carrying out this sanction which was found to be effective in many countries.

A serious omission of legislators is that the Criminal Procedure Code, when defining the institution of hearing for pronouncing a criminal sanction, leaves an option to the public prosecutor to propose passing of a suspended sentence with determining fine, which is contrary to the Criminal Code. This omission should be corrected by giving priority to the Criminal Code i.e. by excluding the option for the public prosecutor to propose such a sanction.

Key words: non-custodial measure, suspended sentence, criminal sanction, special proceedings, to pronounce/pass/deliver sanction.